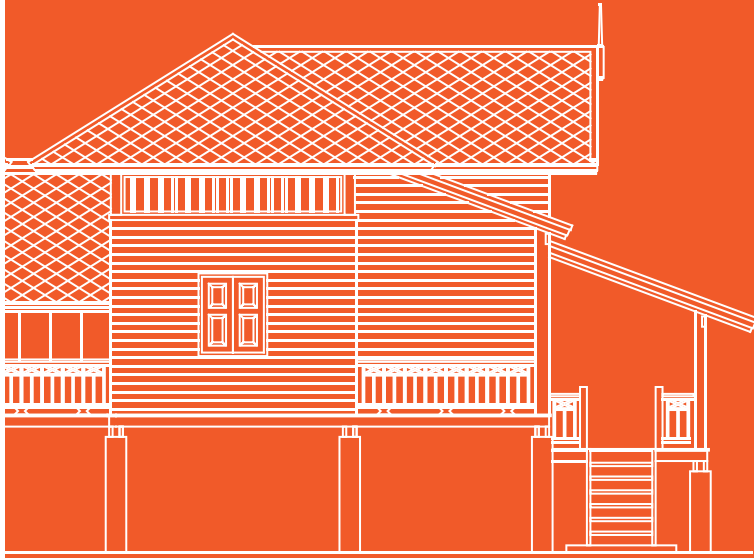

CULTURAL ENVIRONMENT

TRADITIONAL COMMUNITIES CONSERVATION HANDBOOK

โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า ในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก

คู่มือ

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ประเภทย่านชุมชนเก่า

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รายชื่อคณะกรรมการกำกับดูแลโครงการ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.	นางดวงมาลย์ สิ้นธุนิช	ประธานกรรมการ
๒.	นางสุพิทย์พร บุนนาค	กรรมการ
๓.	นายเศกสิทธิ์ ภูคำมี	กรรมการ
๔.	นางสุกัลยา ปัทมะจักร์	กรรมการ
๕.	นางสาวมณฑนา ศิริวรรณ	กรรมการและเลขานุการ

คณะผู้ศึกษา

อาจารย์ปुरुณ ขวัญสุวรรณ

อาจารย์ ดร.ปนายุ ไชยรัตนานนท์

อาจารย์ ดร.สักรินทร์ แซ่ภู

อาจารย์ ดร.ณัฐภูมิ อัสวโกวิทวงศ์

อาจารย์ ดร.เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์

นายมนต์ทวี จิระวัฒน์ทวี

นางสาวพรรณนิภา ปิณฑวนิช

นายรักเกียรติ ดิตพิณ

นางสาวธนกานต์ สิทธิ

และคณะนักวิจัยจากศูนย์วิจัยบูรณาการภาพพื้นที่และสังคม มหาวิทยาลัยศรีปทุม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

สารบัญ

ที่มา	๑
๑. มรดกทางวัฒนธรรม คือ อะไร	๓
๒. รู้จักย่านชุมชนเก่า	๕
๓. หลักการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า	๒๒
๔. แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า	๒๔
๕. รู้จักตัวเอง – ท้องถิ่นกับย่านชุมชนเก่า	๓๒
๖. ย่านชุมชนเก่ากับความเสี่ยงต่อการสูญสลาย	๖๔
๗. นับหนึ่งอย่างไร – แนวทางการดำเนินงานของท้องถิ่น	๖๕
๘. แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ตัวอย่าง	๗๓

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า

ที่มา

ประเทศไทยมีย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิม เรียกโดยทั่วไปว่า ย่านชุมชนเก่า กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ มีรูปแบบลักษณะที่ต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศ หรือบริบทของเมือง เช่น ย่านกรุงรัตนโกสินทร์ ย่านชุมชนริมคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ย่านชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี ย่านชุมชนเก่าเมืองภูเก็ต ย่านชุมชนเก่ากาดกองต้า จังหวัดลำปาง ย่านวัดเกต จังหวัดเชียงใหม่ ย่านชุมชนสิงห์ท่า จังหวัดยโสธร ย่านชุมชนเก่าเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นต้น ย่านชุมชนเก่าส่วนใหญ่มีอายุไม่น้อยกว่า ๕๐ ปี บางแห่งมีอายุนับร้อยปี ย่านชุมชนเก่า จัดได้ว่าเป็นศิลปกรรมประเภทหนึ่ง ตามนิยามศัพท์ที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ศิลปกรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วยความสามารถ สติปัญญา กำลังกาย กำลังใจ และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเทคโนโลยี อาทิ พระราชวัง วัดในอาณาเขต ศาสนสถาน ศาล อนุสาวรีย์ ป้อมคูเมืองกำแพงเมือง อาคารของราชการและเอกชน สวนสาธารณะ อาคารร้านค้า คลอง สะพาน ท่าเรือ และแหล่งชุมชนโบราณ เป็นต้น

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของประเทศ พิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อเป็นการคงคุณค่าความสำคัญของย่านชุมชนเก่าซึ่งนับเป็นศิลปกรรมอันควรอนุรักษ์ ที่ควรได้รับการบริหารจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงกำหนดโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่าขึ้น เพื่อหาแนวทางรักษา พื้นฟูเอกลักษณ์ ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และ สนับสนุนประชาชนในบริเวณย่านชุมชนเก่าให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเชิงวัฒนธรรมควบคู่กันไปกับการอยู่อาศัยได้อย่างเหมาะสม

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่านี้ จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่า ตลอดจนตัวอย่างแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูองค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้ท้องถิ่น สามารถบริหารจัดการ และดำเนินการแผนอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่าได้

๑. มรดกทางวัฒนธรรม คือ อะไร

๑.๑ มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกายภาพ (Tangible cultural heritage)

มรดกทางกายภาพที่สามารถเห็นและจับต้องได้ จะเกี่ยวข้องกับวัสดุ หรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างสรรค์โดยบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุที่เป็นชิ้นงาน (Artifact) ซากปรักหักพัง (Manufactured debris/Ruins) สิ่งก่อสร้าง (Structure) อนุสรณ์สถาน (Monument) ที่ยังมีสภาพสมบูรณ์ หรือเหลือเพียงร่องรอยทางโบราณคดี และมีการใช้งานในปัจจุบันหรือไม่ก็ได้

อาคารบ้านเรือนในย่านชุมชนเก่า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกายภาพ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๒ มรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ (Intangible cultural heritage)

มรดกทางจิตวิญญาณ กระบวนการเรียนรู้ ความรู้สึก ความคิดที่ไม่สามารถเห็นและจับต้องได้ เช่น ภาษา
ชนบประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ ความเชื่อ สถานที่ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ประเพณีถือศีลกินผัก มรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ แต่ผูกติด
สัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพ

ดังนั้นจากนิยามของมรดกทางวัฒนธรรมข้างต้นจะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า มีองค์ประกอบพร้อมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกายภาพและมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ

๒. รู้จักย่านชุมชนเก่า

ย่านชุมชนเก่า หมายถึง พื้นที่ทางกายภาพที่แสดงออกถึงลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน/ก่อกำเนิดที่แตกต่างกันตามบริบทแวดล้อม ทั้งที่เป็นเมืองหรือในพื้นที่ชนบท มีพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน/ก่อกำเนิดดังกล่าวที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประจักษ์ได้จากทั้งสภาพทางกายภาพที่โดดเด่น เช่น โครงสร้างของชุมชน ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์แวดล้อม และสภาพทางสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณี และกิจกรรมของชุมชน ประกอบควบคู่กันอย่างเหมาะสม ภายใต้บริบทสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง (Built Environment) และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment)

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

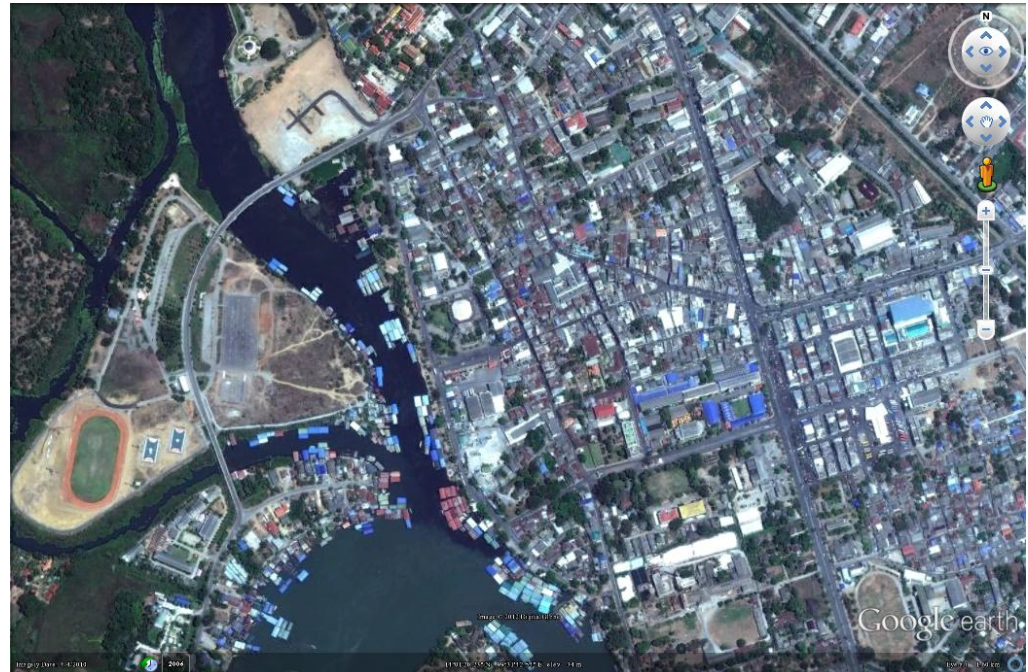
การพิจารณาชนิดประเภทของย่านชุมชนเก่า สามารถมีลักษณะร่วมกันได้ เนื่องจากแนวทางในการระบุเกิดจากการพิจารณา องค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ โครงสร้างชุมชน สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ มุมมอง และองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ ได้แก่ กิจกรรม ความหมาย ประเพณี ความทรงจำ ไปพร้อมๆกัน ภายใต้บริบทของการตั้งถิ่นฐานทั้งที่ร่วมกันและแตกต่างกัน โดยมีเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาพื้นที่ที่เข้าเกณฑ์ความเป็นย่านชุมชนเก่าอันควรอนุรักษ์ โดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพที่ยังคงหลงเหลืออยู่เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา รวมไปถึงองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ อันเป็นองค์ประกอบเสริม ภายใต้บริบทแวดล้อม (Setting) ของย่านชุมชนเก่านั้นๆ ดังนี้

๑) การพิจารณาลักษณะทางกายภาพที่เป็นองค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ อาคาร (รูปแบบ ความหนาแน่น และความสูง) สถาปัตยกรรม และองค์ประกอบที่สำคัญอื่นๆ อันได้แก่ ช่วงระยะเวลาของการตั้งถิ่นฐาน (life span) ซึ่งทำให้เกิดองค์ประกอบทางกายภาพที่ต่างยุคสมัยกัน แต่สร้างคุณค่าโดยรวมให้แก่ย่านชุมชนเก่า ลักษณะของภูมิทัศน์และระบบที่โล่งว่าง การดำรงอยู่ของกิจกรรมทางการค้าและวัฒนธรรม การใช้ที่ดิน การครอบครองที่ดิน เป็นต้น โดยมีหลักการพิจารณา ได้แก่

- **ลักษณะโครงสร้างของชุมชนยังคงอยู่** ได้แก่ เส้นทางสัญจร (path) เส้นทางน้ำ ถนนสายหลัก ถนนสายรอง ตรอก ซอย ทางเดิน ที่รวมกิจกรรม (node) ลาน ช่วง แยก ลักษณะของกลุ่มอาคารที่สะท้อนลักษณะโครงสร้างของชุมชน ได้แก่ การวางตัวของกลุ่มอาคารติดแถวเก่าในย่านการค้าเก่า การวางตัวของกลุ่มเรือนพักอาศัยในย่านชุมชนหมู่บ้าน ที่มีความสัมพันธ์กับเส้นทาง และระบบที่ว่าง เป็นต้น

๖	โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า ในพื้นที่ภาคกลาง และภาคตะวันออก
---	--

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลักษณะของโครงสร้างชุมชนของย่านชุมชนเก่า มักจะเป็นบริเวณใกล้ทางสัญจรในอดีต ในภาพเป็นบริเวณถนนปากแพรก จ.กาญจนบุรี

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า

๗

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ลักษณะโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมยังคงอยู่ ได้แก่ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่สามารถอ้างอิงถึงยุคสมัยแห่งการก่อกำเนิดและลักษณะสำคัญของย่านชุมชนเก่านั้นเอาไว้ได้ เช่น อาคารตึกแถวเก่า บ้านคหบดีเก่า เรือนทรงไทยเดิมเก่า เรือนปั้นถิน ศาลาสนามเก่า โดยถึงแม้ว่าลักษณะทางสถาปัตยกรรมดังกล่าวจะมีการปรับเปลี่ยนซ่อมแซม หรือมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่ต่างยุคสมัยอยู่ร่วมกันแต่ยังคงสะท้อนให้เห็นลักษณะโดดเด่นทางศิลปสถาปัตยกรรมเอาไว้ได้

ย่านชุมชนเก่า มักเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีอาคารเก่าที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมโดดเด่นหลงเหลือ กระจุกตัวอยู่มาก

- ลักษณะทางภูมิทัศน์และระบบนิเวศธรรมชาติในย่านชุมชนเก่า ได้แก่ ภูมิทัศน์และทัศนียภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง และส่งเสริมบรรยากาศ/สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชนเก่าและบริเวณโดยรอบ เช่น พืชพันธุ์พื้นถิ่นและระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง ทั้งระบบนิเวศเมือง นิเวศวัฒนธรรม และนิเวศธรรมชาติ จินตภาพของเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งของที่หมายตาของชุมชนเก่ากับโครงข่ายของเส้นทางและธรรมชาติ

ระบบนิเวศสวนผักและสวนผลไม้รอบชุมชนตลอดหนองบัว แสดงถึงความสัมพันธ์ของย่านชุมชนเก่ากับระบบการผลิต

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ลักษณะความสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับมุมมอง ได้แก่ การรักษาภาพมุมกว้างของย่านชุมชนเก่าเอาไว้ การรักษาเส้นขอบฟ้าของเมืองที่ไม่ทำลายลักษณะที่สำคัญของย่านชุมชนเก่า และรวมไปถึงการรักษาพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของภูมิสัญลักษณ์ที่สำคัญของย่านชุมชนเก่า เป็นต้น

การรักษาภูมิทัศน์ริมน้ำของย่านชุมชนเก่า ควรจะต้องรักษาลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนกับน้ำเอาไว้ การก่อสร้างควรคำนึงถึงผลกระทบด้านมุมมอง

๒) การพิจารณาลักษณะขององค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ ที่ส่งเสริมลักษณะทางกายภาพที่เป็นลักษณะหลักที่มองเห็นได้ด้วยสายตาอันเป็นประจักษ์ของการดำรงอยู่ของย่านชุมชนเก่า โดยองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องของกิจกรรม ผู้คน และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ โดยมีหลักการพิจารณา ได้แก่

- **ลักษณะของกิจกรรมในย่านชุมชนเก่า** ซึ่งอาจจะเป็นกิจกรรมดั้งเดิมที่สืบทอดสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น กิจกรรมการค้าขายของย่านการค้าเก่า กิจกรรมในการประกอบอาชีพที่ผูกพันกับสภาพแวดล้อมเช่น การทำนา ประมง หรือ เป็นกิจกรรมใหม่ที่เข้าไปอยู่ในลักษณะทางกายภาพเดิมเพื่อที่จะทำให้เกิดการใช้งานของย่านชุมชนเก่า กับลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมปัจจุบัน เช่น กิจกรรมเพื่อการรองรับการท่องเที่ยว กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เป็นต้น

ความต่อเนื่องของกิจกรรมการค้าและสินค้าดั้งเดิม เป็นตัวชี้วัดสำคัญในการดำรงอยู่ของย่านชุมชนเก่า
ในภาพเป็นการค้าขายกล้วยเตี๋ยปากหม้อ ชุมชนตลาดพนมสารคาม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ลักษณะทางความหมายทางประวัติศาสตร์ของย่านชุมชนเก่า โดยที่ย่านชุมชนเก่านั้นยังคงมีหน้าที่ในทางความหมายเชิงประวัติศาสตร์อยู่มากน้อยเพียงใด เช่น ความเป็นย่านการค้าแห่งแรกของเมือง ความเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญในอดีต เป็นต้น

ย่านชุมชนเก่าถนนยมจินดา จังหวัดระยอง เป็นย่านการค้าแห่งแรกของเมืองระยอง
ฝั่งริมแม่น้ำระยอง ก่อนย่านการค้าจะขยายมายังบริเวณถนนสุขุมวิท

- การสืบปฏิบัติทางชนบประเพณี โดยชนบประเพณีเหล่านั้นได้สืบปฏิบัติอยู่ในย่านชุมชนเก่านั้นมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเพณีการถือศีลกินผัก ประเพณีการแข่งขันเรือ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นต้น

ประเพณีรับบัว หลวงพ่อโต ย่านชุมชนเก่าตลาดบางพลี อ.บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ประเพณีที่สืบปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- **ความทรงจำ** โดยเฉพาะความทรงจำของผู้คนต่อการดำรงอยู่ของย่านชุมชนเก่าต่างๆ ความสัมพันธ์กับวัยเด็กของคนในชุมชน การจดจำถึงช่วงสำคัญของการเปลี่ยนแปลงหรือเหตุการณ์สำคัญต่างๆ เช่น เหตุการณ์ไฟไหม้ เหตุการณ์น้ำท่วม การก่อสร้างที่มีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เช่น การตัดถนน สะพาน เป็นต้น

ภาพเหตุการณ์ไฟไหม้ชุมชนริมคลองอัมพวาและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นเหตุการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของผู้คน

๓) การพิจารณาลักษณะของบริบทที่ตั้ง (Setting) บริบทที่ตั้งของย่านชุมชนเก่า หมายรวมถึงทั้งบริบทแวดล้อมที่ตั้งทั้งทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้าง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการคงอยู่หรือพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่ย่านชุมชนเก่าเหล่านี้จะต้องเผชิญและผ่านประสบการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งมีผลโดยตรงต่อย่านชุมชนเก่าทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

พื้นที่บริเวณกระเตงเฝ้าหอย บริบทแวดล้อมซึ่งผูกพันกับวิถีชีวิตชุมชนประมงบางตะบูน การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม
ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของย่านชุมชนเก่า

โดยจากการวิเคราะห์ข้างต้น สามารถแบ่งชนิดลักษณะของย่านชุมชนเก่าเป็นประเภทต่างๆ พอสังเขป ดังนี้

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑. **ชุมชนริมน้ำ** เป็นย่านชุมชนที่ยึดเอาลำน้ำในการตั้งถิ่นฐาน อาจจะประกอบไปด้วยตัวตลาดและส่วนบ้านเรือนพักอาศัย มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับสภาพที่ตั้งและประโยชน์ใช้สอย รวมไปถึงองค์ประกอบในเชิงระบบนิเวศลำนํ้า พืชพันธุ์ และระบบการผลิตเข้ามาเกี่ยวเนื่องด้วย

ชุมชนริมคลองอัมพวา จ.สมุทรสงคราม แสดงลักษณะของความเป็นชุมชนริมน้ำ

๒. **ชุมชนรถไฟ** เป็นย่านชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาเส้นทางรถไฟ หรือการขยายตัวของย่านชุมชนเดิมที่เกิดจากการเข้ามาของสถานีรถไฟ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นย่านการค้า หากเป็นสถานที่ที่ผ่านชุมชนขนาดใหญ่หรือเป็นชุมทาง มักจะมีกลุ่มสถาปัตยกรรมเกี่ยวเนื่องกับรถไฟที่มีลักษณะเฉพาะ

ย่านชุมชนเจ็ดเสมียน จ.ราชบุรี เป็นชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาเส้นทางรถไฟ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. **ชุมชนตลาด/การค้า** เป็นย่านชุมชนที่มีกิจกรรมหรือเคยมีกิจกรรมด้านการค้าเป็นหลัก มีลักษณะความเป็นย่านตลาดของเมือง หรือของชุมชนในละแวก อาจประกอบไปด้วยพื้นที่ค้าขายรวม เช่น ตลาดสด และส่วนที่เป็นสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวหรือห้องแถวค้าขาย

ย่านชุมชนเก่าถนนยมจินดา จังหวัดระยอง เป็นชุมชนตลาดซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าขายมาก่อน

๔. **ชุมชนหมู่บ้าน** เป็นพื้นที่หมู่บ้านในบริเวณชนบท มีลักษณะเป็นชุมชนพื้นถิ่น ประกอบไปด้วยกลุ่มบ้านเรือนที่สะท้อนลักษณะของท้องถิ่น มีบริเวณบ้าน ลาน และเส้นทางสัญจร เป็นองค์ประกอบของชุมชน และมีความสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมในเชิงระบบวิถีชีวิต มีลักษณะการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพสูง

บ้านขอม ชุมชนหมู่บ้านดั้งเดิม แถบอำเภอบางบาล จ.พระนครศรีอยุธยา

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. **ชุมชนประมง/เกษตร** เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งทำมาหากิน แหล่งทำการผลิต ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นอาจอยู่ไกลจากพื้นที่ของชุมชนออกไป มีพื้นที่ที่เป็นจุดเปลี่ยนถ่าย เช่น แพลลา ท่าเรือ หรือพื้นที่ที่ต้องใช้เพื่อจัดการผลผลิตนั้น เช่น ลานตากข้าว ที่ตากปลา ที่แกะหอย เป็นต้น

ชุมชนประมงที่บ้านประมง อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี เป็นบริเวณชุมชนประมงที่มีความเก่าแก่

๖. **ชุมชนชาติพันธุ์** เป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่มการตั้งถิ่นฐานจากการที่มีความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกัน ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศข้างเคียง โดยนำเอาสัมภาระทางวัฒนธรรม องค์กรความรู้ ภาษา ประเพณี ความเชื่อต่างๆติดตัวมาด้วย แต่มีรูปแบบของการปรับตัวทั้งลักษณะกายภาพของชุมชน และทางด้านสังคมกับบริบทที่ใหญ่กว่าแต่ยังคงเอกลักษณ์เฉพาะบางอย่างเอาไว้ ชุมชนลักษณะนี้จึงมีความโดดเด่นในเชิงองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ

ชุมชนไทพวน ที่บ้านมะขามล้ม จ.สุพรรณบุรี

๓. หลักการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า

๑. รักษาคุณค่า

การเปลี่ยนแปลงใดๆก็ตาม จะต้องเคารพและอ้างอิงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของทั้งองค์ประกอบทางกายภาพและไม่ใช้กายภาพ

๒. รักษาคุณภาพ

การเปลี่ยนแปลงใดๆก็ตาม จะต้องมีความหมายเพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนท้องถิ่นและคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

๓. ควบคุมการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณ

การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของปริมาณและคุณภาพขององค์ประกอบที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมควรหลีกเลี่ยง นอกเสียจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะส่งผลต่อการฟื้นฟูและรักษาคุณภาพและคุณค่าทางวัฒนธรรมของย่านชุมชนเก่าเอาไว้

๔.ความเชื่อมโยง

ย่านชุมชนเก่าและบริบทแวดล้อมควรมีการพิจารณาร่วมกันอย่างเป็นองค์รวม และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนนโยบายการพัฒนาในทุกระดับที่เคารพถึงโครงสร้างทางสังคมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม

๕.ความสมดุลย์

การอนุรักษ์และฟื้นฟูต้องครอบคลุมความสมดุลย์ทั้งด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ การนี้จำเป็นต้องมีแผนปฏิบัติที่เอื้อให้ผู้คนในท้องถิ่นดั้งเดิมยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ และต้อนรับผู้มาเยือน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาร่วมกันอย่างไม่ขัดแย้ง

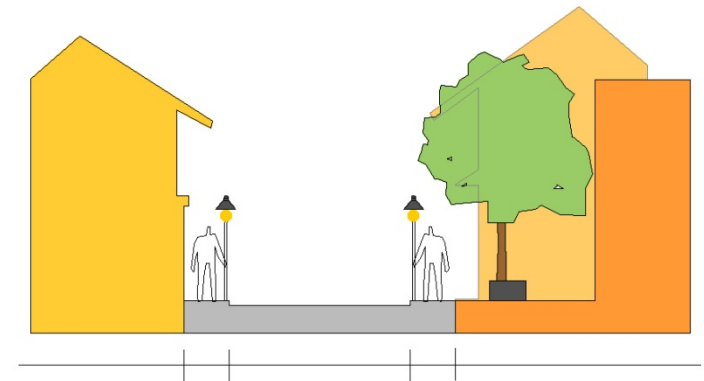
๖.เงื่อนไขของเวลา

การควบคุมการเปลี่ยนแปลงคือเงื่อนไขที่สำคัญในการดำรงรักษาคุณค่าโดยรวมของย่านชุมชนเก่าเอาไว้ เพื่อให้ทันกับเวลาของการเปลี่ยนแปลง

๔. แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า

๑. การรักษารูปแบบองค์ประกอบที่สำคัญ

- รูปแบบโครงสร้างของย่านชุมชนเก่า ซึ่งถูกกำหนดโดย เส้นทางสัญจร ทางน้ำ ถนน กลุ่มอาคาร ที่ว่าง ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับพื้นที่สีเขียวและที่โล่งว่าง

แนวทางการปรับปรุงย่านชุมชนเก่าที่ควรรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนอาคารและระยะที่โล่งว่างเอาไว้

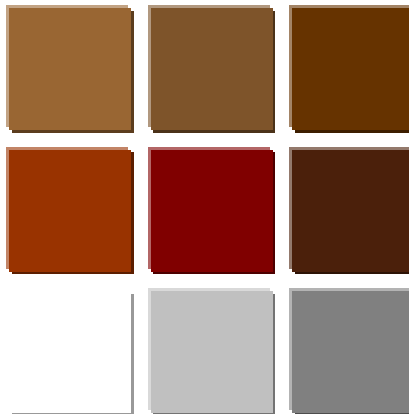
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- รูปทรงและลักษณะทางกายภาพทั้งภายในและภายนอกของอาคาร ซึ่งถูกกำหนดโดย โครงสร้างอาคาร ปริมาตร รูปแบบ สัดส่วน วัสดุ สี และการประดับตกแต่ง

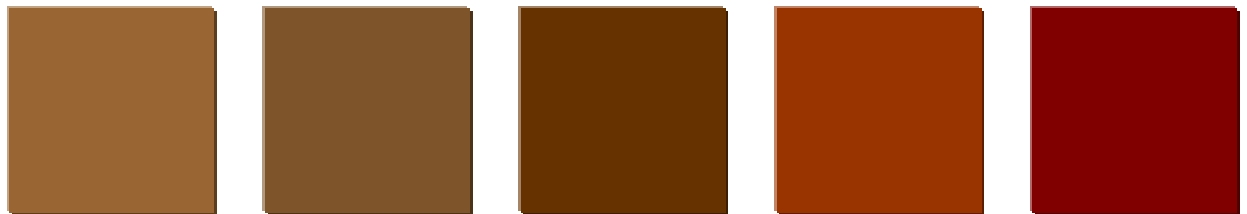

ลักษณะทางกายภาพของอาคารในย่านชุมชนเก่าสะท้อนออกมาจากวัสดุ เทคนิคการก่อสร้าง และสีของอาคาร

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลักษณะกระเบื้องและสีกระเบื้องที่มีความเหมาะสมสำหรับอาคารในย่านชุมชนเก่า

สีของอาคาร ผนัง และองค์ประกอบประตู หน้าต่าง ที่มีความเหมาะสมนำมาใช้ในย่านชุมชนเก่า

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การรักษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ย่านชุมชนเก่ากับบริบทแวดล้อม ทั้งธรรมชาติและที่มนุษย์สร้าง

ชุมชนหมู่บ้านพื้นถิ่นที่บ้านยี่สาร อ.อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
แสดงถึงลักษณะความสัมพันธ์ของการตั้งถิ่นฐานกับบริบทแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การรักษาประโยชน์ใช้สอย กิจกรรม ในย่านชุมชนเก่า ที่หลากหลาย และต่อเนื่องตามช่วงเวลา และยุคสมัย

กิจกรรมการค้าย่านตลาดที่ย่านชุมชนเก่าบ้านน่ายังคงต่อเนื่อง
เพียงแต่ต้องรักษาและควบคุมการก่อสร้างอาคารใหม่

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การสืบทอดทางประเพณี ภูมิปัญญา คุณค่าของสถานที่ ที่นำไปสู่การคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของสถานที่ของย่านชุมชนเก่า
- การรักษาโครงสร้าง/โครงข่ายทางสังคม รวมไปถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในย่านชุมชนเก่า

บิณฑบาตรเรือ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวชุมชนริมคลองบางกอกน้อย จ.นนทบุรี

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.การวางแผนเพื่อประโยชน์ใช้สอยใหม่

กิจกรรมและประโยชน์ใช้สอยรูปแบบใหม่ควรมีการวางแผนและพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของย่านชุมชนเก่า การพัฒนาประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆในย่านชุมชนเก่า เอื้อให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรมทั้งกิจกรรมดั้งเดิมและกิจกรรมใหม่ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตและชีวิตประจำวันของผู้คน

ตัวอย่างการปรับปรุงอาคารโรงอาบน้ำเก่ามาเป็นสถานที่แสดงงานศิลปะ ที่ย่านชุมชนยานากะ ประเทศญี่ปุ่น

๓.การควบคุมการออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัย

การออกแบบสถาปัตยกรรมใหม่หรือการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเก่า ลักษณะของสถาปัตยกรรมร่วมสมัยควรคำนึงถึงความเชื่อมโยงเชิงที่ว่างกับโครงสร้างเดิมของย่านชุมชนเก่าและบริบทโดยรอบ โดยสถาปัตยกรรมสมัยใหม่สามารถแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะแห่งการออกแบบของสถาปนิกได้โดยมีสัดส่วนและลักษณะทางกายภาพอันกลมกลืนไปกับบริบทเดิม

การควบคุมแนวทางการออกแบบอาคารใหม่ในย่านชุมชนเก่า โดยกำหนด แนวอาคาร ความสูง และสี แต่ยังคงเปิดโอกาสให้เกิดการออกแบบที่ร่วมสมัยได้

๕. รู้จักตัวเอง – ท้องถิ่นกับย่านชุมชนเก่า

สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประเมินคุณค่าความสำคัญและความพร้อมของท้องถิ่นในการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า

เนื่องจากความหลากหลายและความแตกต่างของย่านชุมชนเก่า มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่าต้องเหมาะสมกับบริบทชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนและมีความสัมพันธ์ต่อบริบทที่ใหญ่กว่า เช่น เมือง สภาพแวดล้อมธรรมชาติ และเอื้อให้เกิดกระบวนการปรับตัว เปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม โดยรักษาบูรณภาพ (Integrity) ไว้มากกว่าการรักษาหรืออนุรักษ์ความแท้ (Authenticity) ทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาคุณค่าที่ไม่ใช่กายภาพประกอบกันเป็นองค์รวม เพื่อให้ท้องถิ่นได้ตระหนักถึงคุณค่าของย่านชุมชนเก่า การดำรงอยู่ขององค์ประกอบกายภาพและที่ไม่ใช่กายภาพ ที่อยู่ร่วมกันภายใต้บริบทแวดล้อม รวมไปถึงความพร้อมของชุมชน/ท้องถิ่นต่อแนวทางการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่แผนอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า โดยการพิจารณาถึงมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ มาตรฐานด้านคุณค่าความสำคัญและกายภาพของความเป็นย่านชุมชนเก่า มาตรฐานด้านคุณภาพของย่านชุมชนเก่า และมาตรฐานด้านการบริหารจัดการย่านชุมชนเก่า

เนื้อหาที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้ จะเป็นวิธีการสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการตามมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า

มาตรฐานด้านคุณค่าความสำคัญและกายภาพของความเป็นย่านชุมชนเก่า

ดัชนี	ตัวชี้วัด	เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ด้านคุณค่า ความสำคัญและ องค์ประกอบทาง กายภาพ	๑. คุณค่าความสำคัญ (Significance) และบูรณภาพ (Integrity) ของย่านชุมชนเก่า	มี/ไม่มี ลักษณะของการดำรงอยู่ของคุณค่าทั้งมรดกวัฒนธรรมกายภาพและมรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ เป็น บูรณภาพ (Integrity) ในเชิงระบบองค์รวม สามารถอ้างอิงการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมดังกล่าวได้ใน ชุมชนนั้น
	๒. ลักษณะเด่นทางโครงสร้างชุมชน (Developed Structure) ของย่าน ชุมชนเก่า	มี/ไม่มี ลักษณะโครงสร้างของชุมชนในการตั้งถิ่นฐาน เช่น กลุ่มอาคาร เส้นทาง ถนน ตรอก ซอย ลำน้ำหลัก ลาน ท่า น้ำ สะพาน เป็นต้น
	๓. องค์ประกอบและลักษณะเด่น ทางสถาปัตยกรรม	มี/ไม่มี ลักษณะองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏให้เห็นทั้งรูปลักษณ์ภายนอก และพื้นที่ว่างภายใน ที่แสดง ออกมาในลักษณะกลุ่มอาคาร โครงสร้าง ปริมาตรที่ว่าง สัดส่วน วัสดุ สี และองค์ประกอบตกแต่ง
ด้านคุณค่า ความสำคัญและ องค์ประกอบทาง กายภาพ	๔. เทคนิคและวัสดุในการก่อสร้าง	มี/ไม่มี การคงไว้ซึ่งวัสดุก่อสร้างที่เหมาะสม วิธีการก่อสร้าง และรูปแบบที่เหมาะสม
	๕. องค์ประกอบและลักษณะเด่น ทางภูมิทัศน์	มี/ไม่มี ลักษณะทางภูมิทัศน์ที่แสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชน เช่น ลาน กลุ่มต้นไม้ใหญ่ ทางน้ำ บ่อน้ำ ป่า ชุมชน หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น พุทนา นาเกลือ เป็นต้น
	๖. องค์ประกอบและลักษณะเด่น ทางภูมิสัญลักษณ์ (Landmark)	มี/ไม่มี องค์ประกอบชุมชนที่เป็นภูมิสัญลักษณ์ ทั้งที่มนุษย์สร้างและธรรมชาติ เช่น หอคอย หอนาฬิกา สะพาน อาคารสำคัญ ต้นไม้ เนินสูง เป็นต้น
	๗. องค์ประกอบและลักษณะเด่น ด้านมุมมอง	มี/ไม่มี ลักษณะสำคัญด้านมุมมอง กรอบภาพ เส้นขอบฟ้า ที่เน้นให้เห็นถึงภาพรวมของชุมชน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานด้านคุณภาพของย่านชุมชนเก่า

ดัชนี	ตัวชี้วัด	เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต	๑. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Intangible aspects)	มี/ไม่มี กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา และสิ่งเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน และมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต และยังคงกิจกรรมนั้นอยู่ ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจสังคมปัจจุบัน
	๒. สถานที่ในการดำรงกิจกรรมทางวัฒนธรรม	มี/ไม่มี พื้นที่รองรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น พื้นที่การผลิต พื้นที่ทรัพยากร พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม พื้นที่ค้าขาย พื้นที่พบปะ เป็นต้น
	๓. ผู้สืบทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรม	มี/ไม่มี “คน” ซึ่งเป็นเจ้าของและผู้สืบสานวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพนั้นๆ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างฝีมือ ครู พระ เป็นต้น
	๔. ความหมายและความทรงจำของย่านชุมชนเก่า	มี/ไม่มี ความหมายและความทรงจำอยู่ในสำนึกของผู้คนในชุมชน และอาจมีการถ่ายทอดถึงคนรุ่นใหม่
	๕. กิจกรรมที่สนับสนุนชีวิตประจำวัน	มี/ไม่มี กิจกรรมที่ตอบสนองการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชน เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านตัดผม พื้นที่พักผ่อน พื้นที่เกี่ยวกับการสัญจร ทำรถ ทำเรือ เป็นต้น

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดัชนี	ตัวชี้วัด	เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
	๖. การใช้พื้นที่สาธารณะ (Public space)	มี/ไม่มี การเปิดโอกาสให้ผู้คน ได้ใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชนได้อย่างทั่วถึง รวมไปถึงการเอื้อให้เกิดพื้นที่/กิจกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
	๑. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Intangible aspects)	มี/ไม่มี กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา และสิ่งเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน และมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต และยังคงกิจกรรมนั้นอยู่ ถึงแม้ว่ามีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจสังคมปัจจุบัน
๒. ด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก	๑. ประโยชน์ใช้สอย (Functions) ของย่านชุมชนเก่าต่อเมือง	มี/ไม่มี ประโยชน์ใช้สอยและบทบาทต่อเมือง เช่น ยังมีความเป็นตลาด กิจกรรมค้าขาย ย่านพักอาศัยของผู้คน ย่านที่เป็นจุดรวมของการสัญจร เป็นต้น
	๒. ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยรอบ	มี/ไม่มี เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศทางธรรมชาติ การตั้งถิ่นฐานและการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนายังอยู่ในระดับที่เหมาะสม มีแหล่งผลิตและแหล่งทำกินร่วมอยู่กับสภาพแวดล้อม เป็นต้น

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานด้านการบริหารจัดการย่านชุมชนเก่า

ดัชนี	ตัวชี้วัด	เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
๑. ด้านความพร้อมของท้องถิ่น	๑. การจัดทำแผนของท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู	มี/ไม่มี การจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนาย่านชุมชนเก่าในระดับท้องถิ่น โดยอาจไม่แนบแผนโดยตรงต่อการอนุรักษ์ แต่เป็นแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนก็ได้
	๒. แผนงานทางด้านประเพณีวัฒนธรรม	มี/ไม่มี แผนการจัดการที่เกี่ยวข้องกับฟื้นฟู ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน รวมไปถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชน
	๓. แผนพัฒนาเมือง/ท้องถิ่น	มี/ไม่มี การจัดทำผังเมือง ผังชุมชน ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าของย่านชุมชนเก่า
	๔. แผนการป้องกันความเสี่ยง/ภัยพิบัติ	มี/ไม่มี แผนการป้องกันความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อการสูญสลายของคุณค่าของชุมชน ทั้งจากธรรมชาติและจากมนุษย์
	๔. การจัดทำข้อมูลของย่านชุมชนเก่า	มี/ไม่มี การสำรวจ จัดทำทะเบียน จัดทำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของย่านชุมชนเก่า

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดัชนี	ตัวชี้วัด	เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
๒. ด้านการมีส่วนร่วม	๑. การจัดตั้งองค์กรชุมชน	มี/ไม่มี องค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของผู้คนในชุมชน
	๒. การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม	มี/ไม่มี การจัดกระบวนการวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนทั้งด้านกายภาพและสังคมโดยการมีประชาคมเข้าไปมีส่วนร่วม
	๓. การสร้างความตระหนักรู้ (Awareness raising activities)	มี/ไม่มี การให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความรู้ การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชน
	๔. การนำข้อเสนอของชุมชนไปใช้ในการวางแผนท้องถิ่น	มี/ไม่มี การใช้ความคิดเห็นและข้อเสนอของชุมชนในการจัดทำแผน/งบประมาณในการพัฒนาชุมชน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิธีในการได้มาซึ่งมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่าของแต่ละชุมชน คือ แต่ละชุมชนประเมินจากมาตรฐานด้านกายภาพของความเป็นย่านชุมชนเก่า มาตรฐานด้านคุณภาพของย่านชุมชนเก่า และมาตรฐานด้านการบริหารจัดการย่านชุมชนเก่า โดยในแต่ละมาตรฐานจะมีดัชนี ตัวชี้วัดและเกณฑ์ในการประเมิน โดยประเมินจากมาตรฐานหลัก ได้แก่ มาตรฐานด้านกายภาพของความเป็นย่านชุมชนเก่าก่อน เพื่อทราบว่าเป็นย่านชุมชนเก่าหรือไม่ หลังจากนั้นเมื่อเป็นย่านชุมชนเก่าแล้ว จึงประเมินมาตรฐานด้านคุณภาพของย่านชุมชนเก่า และมาตรฐานด้านการบริหารจัดการย่านชุมชนเก่า ซึ่งเป็นมาตรฐานสนับสนุน เพื่อทราบความสมบูรณ์ของย่านนั้นว่าวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความสัมพันธ์กับภายนอก และความพร้อมของท้องถิ่นในการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่านี้ไว้ มีมากน้อยเพียงใด

ซึ่งภายหลังจากการประเมินทั้งมาตรฐานหลักและมาตรฐานสนับสนุน จะเห็นได้จากตัวชี้วัดว่า ตัวชี้วัดใดที่ย่านชุมชนเก่านั้นยังไม่ผ่านเกณฑ์ ตัวชี้วัดนั้นจะเป็นแนวทางหรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นตัวชี้ให้ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น ตลอดจนผู้อยู่อาศัยในย่านชุมชนเก่านั้นดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งตัวชี้วัดนั้น

โดยลักษณะของการประเมิน จะไม่เป็นลักษณะให้ค่าคะแนน ในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีความพยายามของนักอนุรักษ์ในการประเมินคุณค่าของเมืองเก่าในเชิงปริมาณด้วยการใช้ค่าคะแนน เป็นความพยายามในการประเมินคุณค่าตามหลักวิทยาศาสตร์ ตรวจสอบได้ เพื่อที่จะให้เกิดการยอมรับผลของการประเมินในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของธนาคารโลกได้ให้ความเห็นว่า หากเปรียบเทียบการประเมินคุณค่าเมืองเก่าหรือสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ ระหว่างวิธีเชิงคุณภาพกับวิธีเชิงปริมาณในช่วงระยะหลายปีที่ผ่านมาแล้ว การประเมินคุณค่าด้วยวิธีเชิงปริมาณมีแนวโน้มที่จะได้รับการ

ยอมรับน้อยกว่า ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการให้ค่าคะแนนคุณค่าในด้านต่างๆยังต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญของผู้ประเมินในการวิเคราะห์ให้ค่าคะแนน อีกทั้งคะแนนดังกล่าวยังทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างสถาปัตยกรรม หรือชุมชนเก่า หมู่บ้าน หรือพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ยุติธรรมในการเปรียบเทียบคุณค่าของวัฒนธรรมที่ต่างกัน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานด้านคุณค่าความสำคัญและกายภาพของความเป็นย่านชุมชนเก่า

ด้านคุณค่าความสำคัญและองค์ประกอบทางกายภาพ

๑. คุณค่าความสำคัญ (Significance) และบูรณภาพ (Integrity) ของย่านชุมชนเก่า

มี/ไม่มี

ลักษณะของการดำรงอยู่ของคุณค่าทั้งมรดกวัฒนธรรมกายภาพและมรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ เป็นบูรณภาพ (Integrity) ในเชิงระบบองค์รวม สามารถอ้างอิงการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมดังกล่าวได้ในชุมชนนั้น

ชุมชนเก่าบ้านคูขุด จังหวัดสงขลา

๒. ลักษณะเด่นทางโครงสร้างชุมชน (Developed Structure) ของย่านชุมชนเก่า

มี/ไม่มี

ลักษณะของการดำรงอยู่ของคุณค่าทั้งมรดกวัฒนธรรมกายภาพและมรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ เป็นบูรณภาพ (Integrity) ในเชิงระบบองค์รวม สามารถอ้างอิงการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมดังกล่าวได้ในชุมชนนั้น

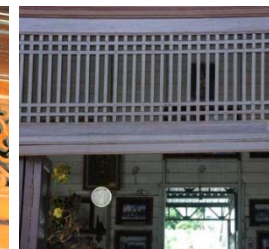
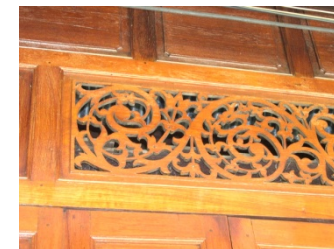
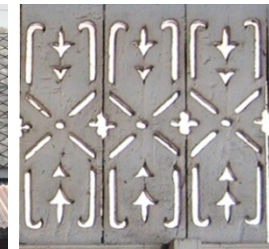
ชุมชนคลองอัมพวา ประกอบไปด้วยแขนงคลองสาขา ทางเดิน สะพาน เป็นโครงสร้างชุมชน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรม

มี/ไม่มี

ลักษณะองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏให้เห็นทั้งรูปลักษณ์ภายนอก และพื้นที่ว่างภายใน ที่แสดงออกมาในลักษณะกลุ่มอาคาร โครงสร้าง ปริมาตรที่ว่าง สัดส่วน วัสดุ สี และองค์ประกอบตกแต่ง

๔. เทคนิคและวัสดุในการก่อสร้าง

มี/ไม่มี

การคงไว้ซึ่งวัสดุก่อสร้างที่เหมาะสม วิธีการก่อสร้าง และรูปแบบที่เหมาะสม

ย่านชุมชนเก่าถนนยมจินดา จังหวัดระยอง มีการอนุรักษ์วัสดุในการก่อสร้าง สี และวิธีการก่อสร้างแบบดั้งเดิม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์

มี/ไม่มี

ลักษณะทางภูมิทัศน์ที่แสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชน เช่น ลาน กลุ่มต้นไม้ใหญ่ ทางน้ำ บ่อน้ำ ป่าชุมชน หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรม เช่น ทุ่งนา นาเกลือ เป็นต้น

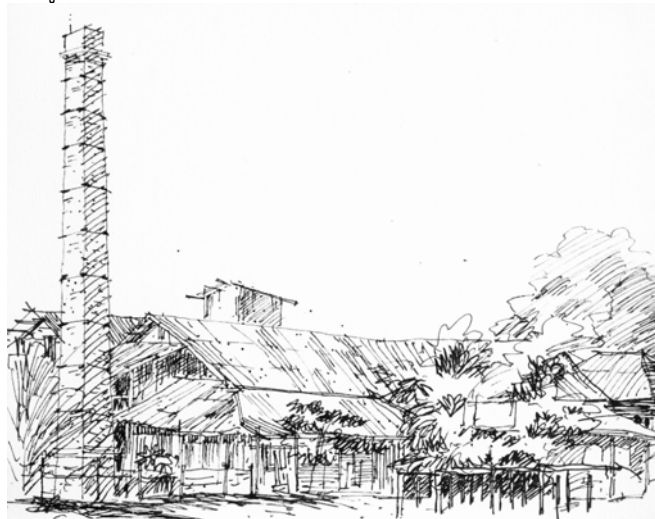

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนหมู่บ้านพื้นถิ่น จะสัมพันธ์กับนิเวศวัฒนธรรม ทุ่งนา เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน

๖. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิสัญลักษณ์ (Landmark)

มี/ไม่มี

องค์ประกอบชุมชนที่เป็นภูมิสัญลักษณ์ ทั้งที่มนุษย์สร้างและธรรมชาติ เช่น หอคอย หอนาฬิกา สะพาน อาคารสำคัญ ต้นไม้ เนินสูง เป็นต้น

ปล่องไฟและโรงสีเก่าที่ตลาดคลองสวน มีลักษณะเป็นภูมิสัญลักษณ์ของย่านชุมชนเก่า

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๗. องค์ประกอบและลักษณะเด่นด้านมุมมอง

มี/ไม่มี

ลักษณะสำคัญด้านมุมมอง กรอบภาพ เส้นขอบฟ้า ที่เน้นให้เห็นถึงภาพรวมของชุมชน

แนวอาคารที่ก่อสร้างได้ไปตามแนวถนน ย่านชุมชนเก่าถนนตะนาว สร้างมุมมองที่เป็นเอกลักษณ์ของย่าน

มาตรฐานด้านคุณภาพของย่านชุมชนเก่า

ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

๑. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Intangible aspects)

มี/ไม่มี

กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา และสิ่งเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน และมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต และยังคงกิจกรรมนั้นอยู่ ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจสังคมปัจจุบัน

ประเพณีผีตาโขน จังหวัดเลย

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. สถานที่ในการดำรงกิจกรรมทางวัฒนธรรม

มี/ไม่มี

พื้นที่รองรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น พื้นที่การผลิต พื้นที่ทรัพยากร พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม พื้นที่ค้าขาย พื้นที่พบปะ เป็นต้น

พื้นที่นาเกลือ ในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม

๓. ผู้สืบทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

มี/ไม่มี

“คน” ซึ่งเป็นเจ้าของและผู้สืบสานวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพนั้นๆ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างฝีมือ ครู พระ เป็นต้น

การสืบสานการทำขนมไทยที่อัมพวา เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔. ความหมายและความทรงจำของย่านชุมชนเก่า

มี/ไม่มี

ความหมายและความทรงจำอยู่ในสำนึกของผู้คนในชุมชน และอาจมีการถ่ายทอดถึงคนรุ่นใหม่

การสืบค้นประวัติศาสตร์บอกเล่าผ่านความทรงจำของคนในชุมชน
เพื่อถ่ายทอดความหมายของย่านชุมชนเก่า

๕. กิจกรรมที่สนับสนุนชีวิตประจำวัน

มี/ไม่มี

กิจกรรมที่ตอบสนองการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชน เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านตัดผม พื้นที่พักผ่อน พื้นที่เกี่ยวกับการสัญจร ทำรถ ทำเรือ เป็นต้น

ร้านค้าในย่านชุมชนเก่า ขายสินค้า อุปกรณ์ที่ตอบสนองชีวิตประจำวัน เป็นกิจกรรมที่สะท้อนการดำรงอยู่ของย่านชุมชนเก่า

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖. การใช้พื้นที่สาธารณะ (Public space)

มี/ไม่มี

การเปิดโอกาสให้ผู้คน ได้ใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชนได้อย่างทั่วถึง รวมไปถึงการเอื้อให้เกิดพื้นที่/กิจกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

แนวทางการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์เมืองระยอง ให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชน เชื่อมโยงกับกิจกรรมภายนอก

๗. วิถีชีวิตและกิจกรรมในย่านชุมชนเก่า

มี/ไม่มี

กิจกรรมของชุมชน ระบบการผลิต วิถีชีวิตที่พัฒนาการสืบเนื่องกันมา

ย่านชุมชนเก่าหนองบัว ยังเป็นชุมชนตลาดที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตแบบชาวประมงชายฝั่ง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก

๑. ประโยชน์ใช้สอย (Functions) ของย่านชุมชนเก่าต่อเมือง

มี/ไม่มี

ประโยชน์ใช้สอยและบทบาทต่อเมือง เช่น ยังมีความเป็นตลาด กิจกรรมค้าขาย ย่านพักอาศัยของผู้คน ย่านที่เป็นจุดรวมของการสัญจร เป็นต้น

ย่านชุมชนเก่าถนนปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี มีกิจกรรมต่อเนื่องกับย่านตลาด ยังคงกิจกรรมการค้าของเมือง

๒. ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยรอบ

มี/ไม่มี

เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศทางธรรมชาติ การตั้งถิ่นฐานและการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนายังอยู่ในระดับที่เหมาะสม มีแหล่งผลิตและแหล่งทำกินร่วมอยู่กับสภาพแวดล้อม เป็นต้น

บ้านเก่าในย่านชุมชนตลาดลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงรักษาสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

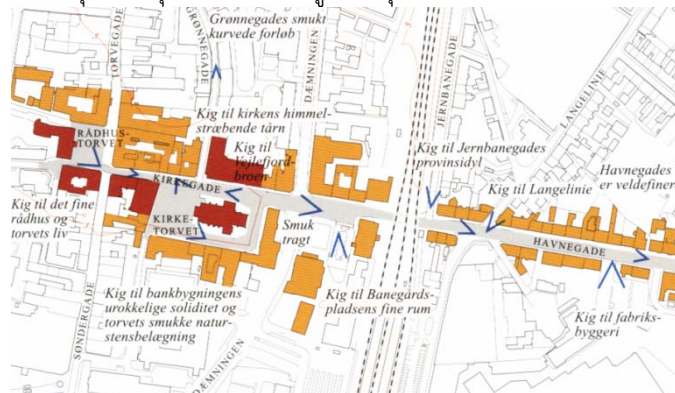
มาตรฐานด้านการบริหารจัดการย่านชุมชนเก่า

ด้านความพร้อมของท้องถิ่น

๑. การจัดทำแผนของท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู

มี/ไม่มี

การจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนาย่านชุมชนเก่าในระดับท้องถิ่น โดยอาจไม่เป็นแผนโดยตรงต่อการอนุรักษ์ แต่เป็นแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนก็ได้

ตัวอย่างแผนที่ชุมชน ย่านชุมชนเก่าในประเทศเดนมาร์ก มีการวางแผนท้องถิ่นเพื่อรักษารูปแบบของย่าน

๒. แผนงานทางด้านประเพณีวัฒนธรรม

มี/ไม่มี

แผนการจัดการที่เกี่ยวข้องกับฟื้นฟู ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน รวมไปถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชน

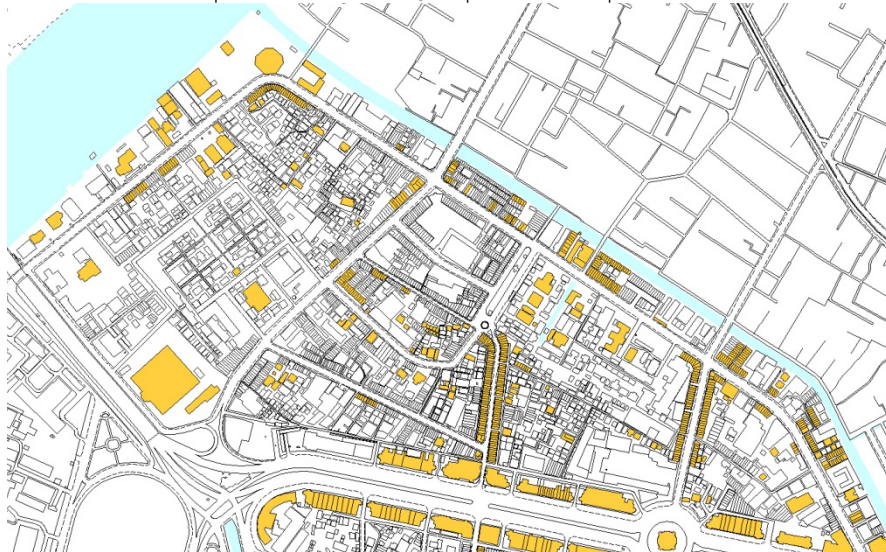
การศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนและกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการวางแผนฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. แผนพัฒนาเมือง/ท้องถิ่น

มี/ไม่มี

การจัดทำผังเมือง ผังชุมชน ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าของย่านชุมชนเก่า

การระบุองค์ประกอบอาคารที่มีคุณค่าความสำคัญเพื่อเป็นส่วนสนับสนุนการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่าในการจัดทำผังเมืองรวม

๔. แผนการป้องกันความเสี่ยง/ภัยพิบัติ

มี/ไม่มี

แผนการป้องกันความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อการสูญสลายของคุณค่าของชุมชน ทั้งจากธรรมชาติและจากมนุษย์

การประชุมระดมความคิดเห็นในการลดผลกระทบและความเสี่ยงจากการพัฒนาหมู่บ้านจัดสรร ชุมชนบางนายไกร จ.นนทบุรี

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านการมีส่วนร่วม

๑. การจัดตั้งองค์กรชุมชน

มี/ไม่มี

องค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของผู้คนในชุมชน

การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มประชาสังคมที่จังหวัดตรัง ในกระบวนการทำแผนที่ชุมชน

๒. การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

มี/ไม่มี

การจัดกระบวนการวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนทั้งด้านกายภาพและสังคมโดยการมีประชาคมเข้าไปมีส่วนร่วม

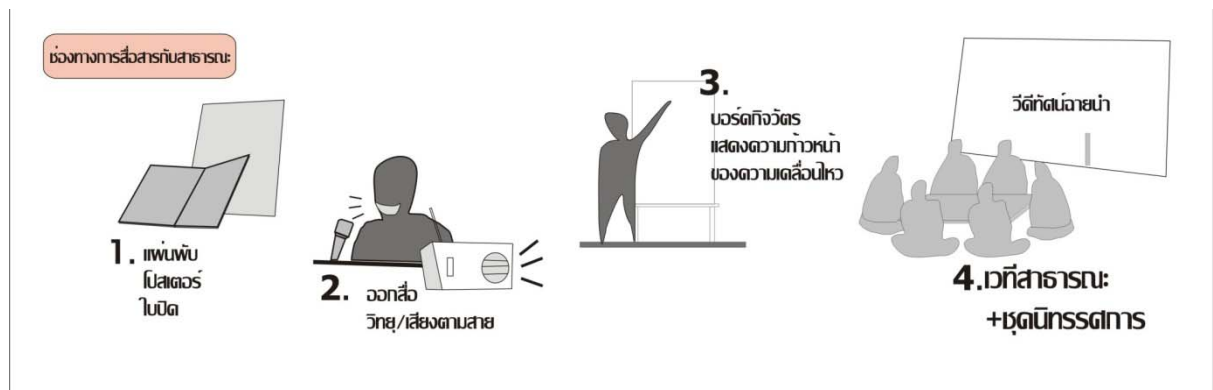
การวางแผนและระบุงค์ประกอบสำคัญทางประวัติศาสตร์ ชุมชนตรอกบ้านจีน จังหวัดตาก

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. การสร้างความตระหนักรู้ (Awareness raising activities)

มี/ไม่มี

การให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความรู้ การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชน

รูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสาร ในการสร้างความตระหนักรู้ ในคุณค่าของย่านชุมชนเก่า
ผ่านกระบวนการจัดทำแผนที่ชุมชน

๔. การนำข้อเสนอของชุมชนไปใช้ในการวางแผนท้องถิ่น

มี/ไม่มี

การใช้ความคิดเห็นและข้อเสนอของชุมชนในการจัดทำแผน/งบประมาณในการพัฒนาชุมชน

การวางแผนร่วมกับชุมชนในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชุมชนริมคลองอัมพวา

๖. ย่านชุมชนเก่ากับความเสี่ยงต่อการสูญสลาย

๑. ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อคุณค่าความสำคัญ เช่น การเกิดแนวโน้มของการพัฒนาที่จะลดทอนคุณค่าด้านหนึ่งด้านใด หรือการขาดการใช้งาน ความต่อเนื่องของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าด้านหนึ่งด้านใดของย่านชุมชนเก่าในเชิงบูรณาภาพ (Integrity) ไม่ว่าจะเป็น ด้านกายภาพ ด้านที่ไม่ใช่กายภาพ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของบริบทสิ่งแวดล้อม

๒. ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อองค์ประกอบทางกายภาพ เช่น แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสถาปัตยกรรม โครงสร้างของชุมชน กรรมสิทธิ์ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงด้านภูมิทัศน์

๓. ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ เช่น แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในการดำรงอยู่ของกิจกรรมทางวัฒนธรรม การขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น การหายไปของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารกัน ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น

๗. นัยหนึ่งอย่างไร - แนวทางการดำเนินงานของท้องถิ่น

โครงสร้างขององค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีพื้นที่ย่านชุมชนเก่า สามารถสร้างกระบวนการไปสู่การอนุรักษ์ และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า โดยการประสานความร่วมมือไปยังองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับส่วนกลาง โดยมีกระบวนการเบื้องต้น ดังนี้

๑.การจัดทำแผนพัฒนาและอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่า

- เก็บข้อมูลองค์ประกอบและคุณค่าความสำคัญของย่านชุมชนเก่า
- การศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญของย่านชุมชนเก่า
- การวิเคราะห์ปัญหาและภัยคุกคามในย่านชุมชนเก่าที่มาจากการศึกษาสภาพและสถานการณ์ปัจจุบัน
- การระบุอาคาร สถานที่ และองค์ประกอบที่สำคัญในย่านชุมชนเก่า
- การกำหนดพื้นที่ย่านชุมชนเก่า ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ชุมชนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- แนวทางการพัฒนา เช่น การใช้วัสดุ สี ความสูง ป้าย
- การควบคุมความหนาแน่น ระยะร่น ฯลฯ
- การจัดแผนงาน โครงการ องค์กร และงบประมาณ

โดยแผนดังกล่าวอาจเป็นแผนที่เป็นข้อตกลงเชิงนโยบายในชุมชน เช่น ผังตำบล ที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระบุและจัดการทรัพยากรภายในชุมชนเอง ผังชุมชน ผังเมืองเฉพาะ หรือผังเมืองรวม โดยมีแผนของท้องถิ่น ๓ ปี ๕ ปี สนับสนุนให้แผนเหล่านั้นเป็นไปไดจริง

แผนผังการระบุองค์ประกอบทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญ (cultural resources mapping) ของชุมชนริมคลองอัมพวา

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตัวอย่างกระบวนการจัดทำผังตำบล และเครื่องมือในการวิเคราะห์ผัง
ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ตำบลแซร์อ้อ จังหวัดสระแก้ว

โดยสามารถประสานงานกับสถาบันการศึกษา ด้านสถาปัตยกรรม ชุมชน และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยทั้งจากภายในสถาบันฯเอง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และองค์กรที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่ออนุรักษ์ พัฒนา และฟื้นฟูชุมชน ได้แก่ การเคหะแห่งชาติ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กรมโยธาธิการและผังเมือง โดยสามารถประสานงานกับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกำหนดเป็นแผนและนโยบายในที่ประชุมสมาคมสันนิบาตเทศบาล โดยได้ผลิตเชิงข้อมูลเป็นเอกสารพร้อมแผนผังระบุทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สำคัญ ทั้งทางกายภาพ และที่ไม่ใช่กายภาพ

๒.มาตรการในการควบคุมและคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมในย่านชุมชนเก่า

มาตรการ กฎระเบียบ ข้อบังคับ เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับย่านชุมชนเก่าทุกพื้นที่ โดยในการกำหนดมาตรการอาจดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้ ซึ่งแต่ละพื้นที่อาจมีความจำเป็นและเหตุผลไม่เหมือนกัน เช่น อาจใช้กฎหมายท้องถิ่นที่ออกตามอำนาจของพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร หรือบางแห่งอาจใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งมาจากข้อตกลงของท้องถิ่น ทั้งนี้ ในการกำหนดมาตรการดังกล่าวควรเป็นมาตรการควบคุมการพัฒนาที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งเป็นการส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมกายภาพของชุมชน เช่น การกำหนดความสูง ความหนาแน่น รูปแบบอาคาร การใช้วัสดุ หรือแม้แต่การใช้ประโยชน์ในอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใช่มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจอยู่ในรูปของกฎหมายท้องถิ่น หรือข้อบังคับของจังหวัด หรือในรูปแบบอื่นๆ

๓.มีการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยหนึ่งของการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ในที่นี้หมายถึงการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล เอกชน องค์กร ชุมชน และประชาชน ซึ่งเป็นการร่วมมือกันในขั้นตอนต่างๆของการดำเนินการอนุรักษ์ ตั้งแต่การร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมกำหนดทิศทางในอนาคต โดยมีลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้

- มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน เช่น กำหนดการอนุรักษ์ให้อยู่ในแผนพัฒนาของหน่วยงาน
- มีความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน เช่น การมีภาคเอกชนในคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และร่วมในการตัดสินใจ
- มีกลไกการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้เสีย ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างชุมชนเก่า

๔.การนำจารีตดั้งเดิมมาใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาย่านชุมชนเก่า

แต่ละท้องถิ่นมีแนวคิด แนวปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีที่แตกต่างกัน ซึ่งแนวคิดต่าง ๆ นั้น ในปัจจุบันได้มีการละเลยเป็นอันมาก หากได้มีการนำมาใช้ในการดำเนินการเกี่ยวกับย่านชุมชนเก่า จะทำให้ส่งเสริมคุณค่าและเอกลักษณ์ของย่านชุมชนเก่าได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ จารีตต่างๆ ควรนำมาใช้กับพลเมืองท้องถิ่น ไม่ใช่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยวเป็นหลัก

๕.การกำหนดการอนุรักษ์เป็นวาระของจังหวัด

เนื่องจากย่านชุมชนเก่ามีลักษณะและคุณค่าที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ ดังนั้น ในการกำหนดสาระหรือยุทธศาสตร์ของจังหวัด จึงควรบรรจุเรื่องของการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าของย่านชุมชนเก่าไว้ในวาระของจังหวัดหรือแผนยุทธศาสตร์หลักของจังหวัด ไม่ควรเป็นลักษณะที่แฝงอยู่ในยุทธศาสตร์อื่น

๖.การแปลงแผนนำไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

นอกจากจะมีแผนพัฒนาและอนุรักษ์แล้ว การบริหารจัดการที่ดีจะต้องมีการนำแผนมาปฏิบัติให้เป็นจริง เช่น มีการบูรณะ พื้นฟู ซ่อมแซมอาคารสำคัญ มีการออกกฎหมายคุ้มครองสภาพแวดล้อม มีการส่งเสริมกิจกรรมตามที่ได้เสนอแนะไว้ในแผน เป็นต้น

๗.การสร้างมาตรการแรงจูงใจ

เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของย่านชุมชนเก่า ควรมีการสร้างมาตรการหรือแรงจูงใจให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ มาตรการแรงจูงใจมีหลายรูปแบบ ตั้งแต่การกำหนดเรื่องการลดภาษีต่างๆ การมีกองทุนในการอนุรักษ์ หรือที่นิยมใช้กันมากคือการมอบรางวัลอนุรักษ์ดีเด่น

๘.การพัฒนาย่านชุมชนเก่าให้เป็นไปตามรูปแบบดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนเก่าได้มีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน การพัฒนาต่างๆ ทำให้องค์ประกอบบางส่วนของย่านชุมชนเก่ามีการสูญสลายหรือเปลี่ยนแปลงไป หากมีการดำเนินการเพื่อฟื้นฟูองค์ประกอบที่หายไป โดยใช้หลักวิชาการที่เป็นสากลและมีความเหมาะสม การควบคุมและปรับปรุงอาคารที่ไม่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมบรรยากาศของย่านชุมชนเก่า จะทำให้คุณค่าของย่านชุมชนเก่ามีความเด่นชัดขึ้น

๙.การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินการด้านการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่าจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องมีการติดตามและประเมินผลเป็นระยะ เช่น ทุก ๖ เดือน หรืออย่างน้อยทุกปี ซึ่งการติดตามประเมินผลอาจอยู่ในรูปของการจัดประชุมสัมมนา หรือการจัดทำรายงานประจำปี ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลของการติดตามและประเมินมาปรับปรุงในการดำเนินการในเวลาต่อไป

๘. แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ตัวอย่าง

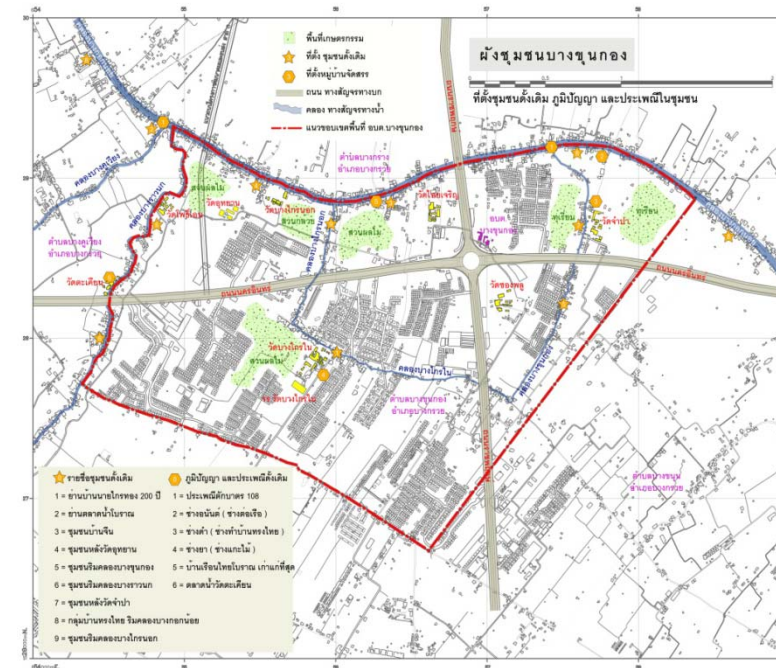
๘.๑ ชุมชนบางนายไกร ตำบลบางขุนทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

โดยชุมชนบ้านบางนายไกร ตำบลบางขุนทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี สะท้อนลักษณะความเป็นย่านชุมชนเก่า ประเภท**ชุมชนริมน้ำ** และยังมีส่วนสะท้อนถึงความเป็น **ชุมชนประมง/เกษตร** วิถีชีวิตชาวสวน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบริเวณนี้ จะมีลักษณะการตั้งชุมชนขนานไปกับลำคลอง (Linear Pattern) โดยมีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยอยู่ติดกับริมน้ำ อันเป็นเส้นทางการคมนาคมแต่เดิม ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมอยู่ถัดลึกเข้าไป มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีระบบเครือข่ายคลองเป็นระบบสำคัญของวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสายน้ำ ทั้งการคมนาคม และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมและประเพณี

คลองที่สำคัญของชุมชนบ้านนายไกร คือ คลองบางนายไกร อันเป็นคลองสาขาที่แยกมาจากคลองอ้อม (คลองบางกอกน้อย ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดนนทบุรี) อันเป็น “คลองหลัก” ของระบบเครือข่ายลำคลองบริเวณนี้ ที่มีความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานและลักษณะภูมิโนเวศของพื้นที่นี้แต่เดิม ก่อนการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่อันเกิดจากการขยายตัวของเมืองหลวง และการตัดเส้นทางคมนาคมใหม่ๆ คลองบ้านนายไกร แยกจากคลองอ้อมทางฝั่งตะวันตก มีวัดบางไกรนอกตั้งอยู่ปากคลอง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบและคุณค่าความสำคัญของชุมชนบางขุนทอง

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เวทีการมีส่วนร่วมในการระบอบองค์ประกอบสำคัญและคุณค่าของชุมชนบางนายไกรและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ประเด็นปัญหาและผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง

๑. การเชื่อมต่อทางสัญจร

ลักษณะของชุมชนชาวสวนบางขุนกองดั้งเดิม ใช้ทางสัญจรหลักคือทางน้ำ ที่เชื่อมต่อเป็นเครือข่ายทางสัญจรทั้งการเดินทาง และขนส่งผลผลิตเพื่อการค้าขาย ส่วนพื้นที่ลึกเข้าไปในสวนจะใช้ทางเดินตามชนิด และร่องสวนในการเดินจากบ้านหนึ่งไปยังอีกบ้านหนึ่ง เมื่อมีการตัดถนน และการเกิดขึ้นของหมู่บ้านจัดสรร ที่เข้ามาคั่นกลางระบบทางสัญจรดั้งเดิมนี้ ทำให้การสัญจรถูกตัดขาด รวมทั้งระบบทางน้ำ ลำประโดง และท้องร่อง กลายเป็นคูตัน ไม่มีทางให้น้ำไหลไปได้ เกิดเป็นปัญหาน้ำเสียตามมา

๒. การเปลี่ยนแปลงกายภาพพื้นที่

การขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ นอกจากการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมพื้นที่บางขุนกองจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นหมู่บ้านจัดสรรแล้ว การเข้ามาซื้อที่ดินของนายทุนเจ้าของหมู่บ้านต่างๆ ทำให้เกิดพื้นที่ “ตาบอด” ไม่สามารถเข้าออกทางถนน(เดิม)ได้ ต้องสัญจรทางน้ำเพียงทางเดียว ไม่สัมพันธ์กับวิถีการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ทำให้เจ้าของที่ดินที่โดนปิดล้อมนี้มีความจำเป็นต้องขายที่ดิน เพื่อย้ายออกไปอยู่ในพื้นที่อื่นๆ

๓. ปัญหาน้ำเสีย

ปัญหาที่ทุกคนลงความเห็นว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่กำลังได้รับผลกระทบอยู่ในขณะนี้ คือ ปัญหาน้ำเสียจากหมู่บ้านจัดสรร การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรในพื้นที่เขตบางขุนกองจากการเข้ามาอยู่ของหมู่บ้านจัดสรร ทำให้เกิดปัญหาการระบายน้ำทิ้งลงสู่คลอง แม้ว่าในบางแห่งจะมีการติดตั้งถังบำบัดน้ำเสียแล้ว แต่ก็ยังไม่เป็นการแก้ปัญหาทั้งระบบ ทำให้น้ำเสียยังคงถูกระบายลงสู่ลำคลอง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำหรับการบริโภคและอุปโภคของชุมชนดั้งเดิม ทั้งการมองข้ามปัญหาของหมู่บ้านจัดสรรหลายๆแห่ง

๔. ความสัมพันธ์ในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมเมืองทำให้ความสัมพันธ์ดั้งเดิมของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ถูกตัดขาดจากการสัญจรที่ยากขึ้น การมีคนแปลกหน้าเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นและความขัดแย้งอันเกิดจากผลประโยชน์ด้านที่ดิน

การประเมินความเสี่ยงและภัยคุกคาม ชุมชนบางนายไกร

หลังจากผ่านกระบวนการประเมินคุณค่าของชุมชน ผ่านมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า ทั้ง ๓ ด้านแล้ว คณะผู้ศึกษายังได้มีการพิจารณาถึงความเสี่ยงและภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในชุมชนบางนายไกรและพื้นที่โดยรอบ โดยใช้แนวทางสำหรับการพิจารณาการประเมินความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อคุณค่าด้านต่างๆ เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดกรอบแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันความเสี่ยงและภัยคุกคาม พร้อมๆกับการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูคุณค่าด้านอื่นๆของชุมชน

สำหรับชุมชนบางนายไกร คณะผู้ศึกษาสามารถประเมินความเสี่ยงและภัยคุกคามได้ดังนี้

๑. **ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อคุณค่าความสำคัญ** ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่โดยรอบชุมชน โดยไม่ได้คำนึงถึง การเข้าถึงชุมชนริมน้ำ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของที่ดินแปลงใหญ่ไปเป็นหมู่บ้านจัดสรร รวมไปถึงกิจกรรมการประกอบอาชีพ วิถีชีวิตชาวสวนดั้งเดิม ทำให้ยากแก่การคงรักษาบูรณภาพโดยรวมของพื้นที่ได้

๒. **ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อองค์ประกอบทางกายภาพ** ได้แก่ แนวโน้มการสูญสลายของอาคารบ้านเรือนริมน้ำดั้งเดิม เส้นทางสัญจรขนาดเล็กภายในชุมชน เส้นทางน้ำ กรรมสิทธิ์ที่ดิน การขายที่ดินแปลงใหญ่ให้กับนายทุน เพื่อเป็นบ้านจัดสรร การเปลี่ยนแปลงระบบสวนแบบดั้งเดิม

๓. **ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ** ได้แก่ การขาดการสืบทอดภูมิปัญญาในการทำสวน พืชพันธุ์ที่เหมาะสม และการเปลี่ยนแปลงของระบบคูคลอง ซึ่งเคยถูกสืบสานและบำรุงรักษาไว้ด้วยภูมิปัญญาดั้งเดิมในการจัดการน้ำ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของการถือครองที่ดิน ซึ่งส่งผลมาสู่ปัญหาในระดับกว้าง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

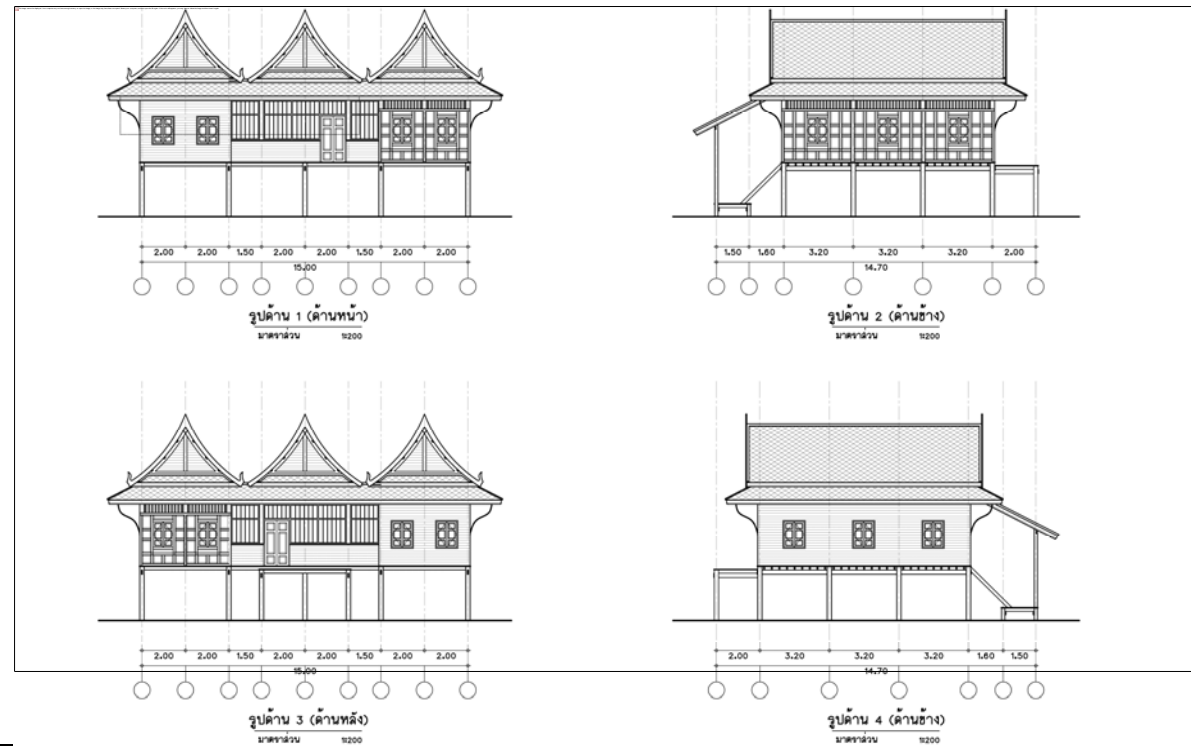
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การคัดเลือกอาคารที่มีคุณค่าเพื่อเสนอแนวทางตัวอย่างในการอนุรักษ์และฟื้นฟูรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

อาคารเรือนไทยริมน้ำ ถูกคัดเลือกเพื่อศึกษาในระดับรายละเอียดและจัดทำแบบในการอนุรักษ์ฟื้นฟู

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า

๘.๒ ชุมชนหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนหนองบัว ประกอบด้วยพื้นที่ที่เป็นชุมชนพาณิชยกรรม(ตลาด) และพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐานของชุมชนหนองบัวน่าจะเกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์ และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรกรรมและประมง รวมทั้งลักษณะพื้นที่ที่เป็นปากคลองสาขาของแม่น้ำจันทบุรีเหมาะสมในการเดินเรือออกทะเล มีทั้งกลุ่มคนไทยพื้นเมืองและกลุ่มลูกหลานคนจีนที่อพยพมาจากเมืองจีน

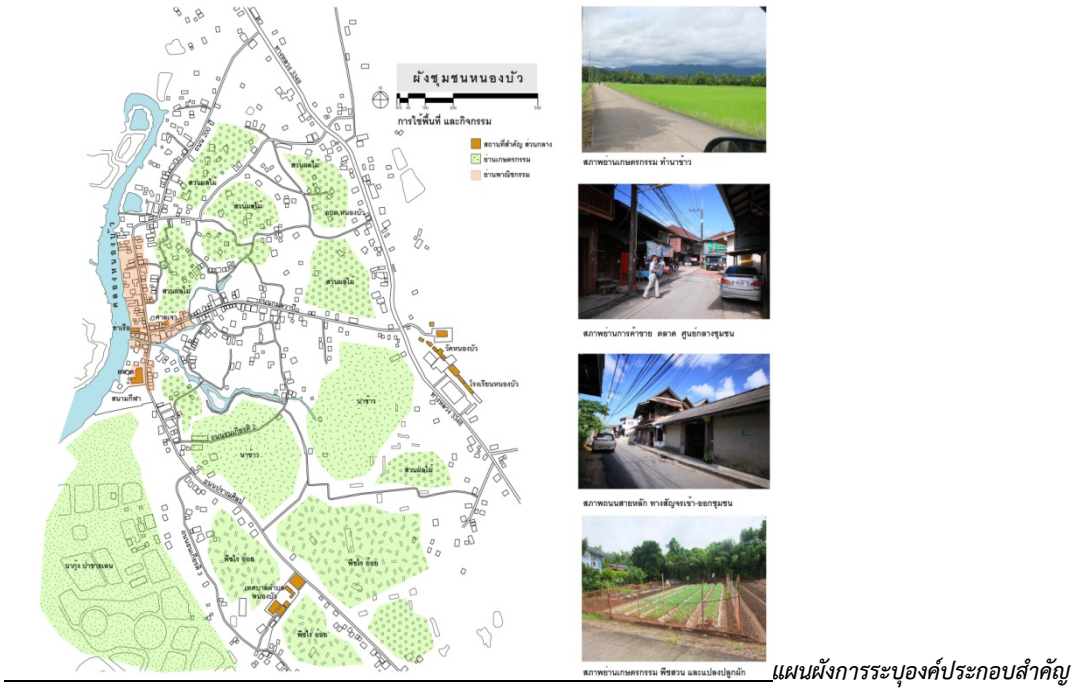
ลักษณะชุมชนหนองบัวมีลักษณะพิเศษของทำเลที่ตั้ง ที่เหมาะสมอย่างยิ่งเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายของสินค้าจากพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบทั้งจากในพื้นที่หนองบัวเองและพื้นที่โดยรอบ เช่น เสม็ดงาม เกาะตะเคียน เนินโพธิ์ คมบาง เป็นต้น เพื่อขนส่งไปยัง ท่าฉลပ်และต่อเข้ากรุงเทพฯ ในช่วงแรก บริเวณตลาดที่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้า ชุมชนจะตั้งอยู่อย่างหนาแน่นตามเส้นทางการคมนาคมหลัก จากวัดหนองบัว ตรงไปยังท่าเรือ(ถนนกมลาวาปี) ลักษณะเรือนแถวในตลาดหนองบัวเป็นลักษณะเรือนค้าขาย ๒ ชั้น แต่ไม่ได้มีการปลูกต่อกันเป็นแถวๆ เรือนหลังหนึ่งจะประกอบด้วยเรือนแถว ๒-๓ ห้อง เว้นช่องด้านข้างเรือนก่อนการสร้างเรือนต่อไป รูปแบบของการสร้างเรือนจะมีรูปแบบแตกต่างกันไป บริเวณที่หนาแน่นของชุมชนและการค้าขายคือ บริเวณใกล้สี่แยก (ถนนกมลาวาปีตัดกับถนน ๒๐๐ ปี) ในช่วงแรกๆนั้นถนน ๒๐๐ ปียังไม่ถูกตัดเป็นถนนขนาดใหญ่ มีถนนอยู่เพียงระยะนับจากสี่แยกไปข้างละประมาณ ๒๐๐ เมตร ลักษณะการสัญจรจะใช้การเดินเท้าเป็นหลัก มีการใช้พาหนะบ้าง เช่น จักรยานและเกวียน

บริเวณท่าเรือ แม้จะเป็นท่าเรือขนาดเล็กแต่มีเรือจอดกันอย่างคับคั่ง เพราะในสมัยก่อนที่มีการใช้เรือกันมากหากบ้านไหนมีคลองอยู่หลังบ้านจะนำเรือเข้าคลองซอยเข้ามาจอดที่ท่าหน้าหลังบ้าน สมัยก่อนเรือปลา เรือโพงพางจะมาจอดกันยาว รวมกับเรือสินค้า เรือใบสินค้า เข้ามาจอดกันเต็มท่าเรือ

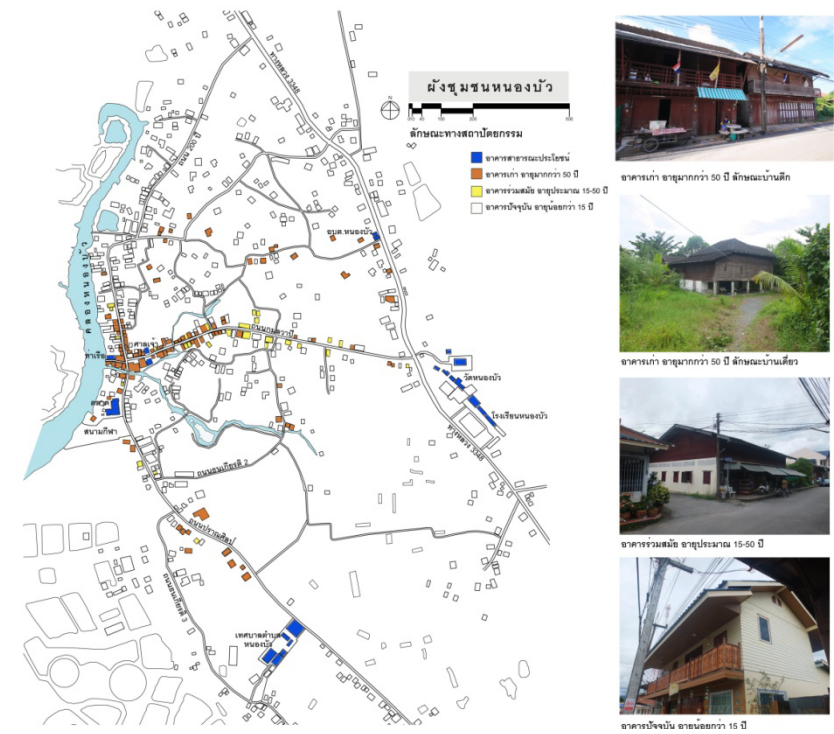
ในช่วงที่ชุมชนหนองบัวมีความเจริญการค้าขายคึกคัก มีการติดตลาดวันละ ๒ ครั้ง คือ ช่วงเช้า ที่ตลาดสดริมคลอง และช่วงบ่ายเป็นตลาดริมถนน ลักษณะของการค้าขายในตลาดหนองบัวส่วนใหญ่จะขายสินค้าที่เป็นสินค้าเกษตร สัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสัตว์น้ำ และสินค้าที่สัมพันธ์กับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมงเป็นหลัก ทั้งบริโภคและอุปโภค เช่น ข้าว กะปิ น้ำปลา กุ้งแห้ง อุปกรณ์ซ่อมเรือ โรงเลื่อยไม้ โรงสี อู่ซ่อมเรือ เป็นต้นแต่ไม่ปรากฏว่ามีร้านค้าหรืออาชีพฟุ่มเฟือยอื่นๆ เช่น โรงภาพยนตร์ ร้านถ่ายรูป โรงแรมที่พัก หรือแม้แต่ร้านค้าขายอาหารให้แก่พ่อค้าและผู้ที่มาแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า แบบเดียวกับตลาดที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายในแหล่งอื่น อาจจะเนื่องจากทำเลพื้นที่ใกล้กับตัวเมืองจันทบุรี และมีลักษณะชุมชนเป็นเหมือน ชุมชนกลาง ในการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่าง พื้นที่เกษตรกรรมในละแวกใกล้เคียงกับตัวเมือง และเชื่อมออกสู่ทะเล มีลักษณะความเป็นชุมชนชนบทที่พึ่งพิงเกษตรกรรมสูง

ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากภายนอก ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหนองบัว ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงระบบเกษตรกรรม เข้าสู่ระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจ, ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตลดน้อยลง, ความเจริญและการเปลี่ยนแปลงของการคมนาคมทางบก

องค์ประกอบและคุณค่าความสำคัญของชุมชนหนองบัว

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญของชุมชนหนองบัว

การมีส่วนร่วมในการระบอบุคคลประกอบสำคัญและคุณค่าของชุมชนหนองบัว

การประเมินความเสี่ยงและภัยคุกคาม ชุมชนหนองบัว

หลังจากผ่านกระบวนการประเมินคุณค่าของชุมชนแล้ว คณะผู้ศึกษาได้มีการพิจารณาถึงความเสี่ยงและภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในชุมชนหนองบัวและพื้นที่โดยรอบ โดยใช้แนวทางสำหรับการพิจารณาการประเมินความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อคุณค่าด้านต่างๆ เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดกรอบแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันความเสี่ยงและภัยคุกคามพร้อมๆกับการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูคุณค่าด้านอื่นๆ

สำหรับชุมชนหนองบัว คณะผู้ศึกษาสามารถประเมินความเสี่ยงและภัยคุกคามได้ดังนี้

๑. **ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อคุณค่าความสำคัญ** นับว่าในพื้นที่ชุมชนหนองบัว ยังไม่พบความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อคุณภาพของพื้นที่โดยรวม ปัญหาที่สำคัญได้แก่ การจราจรที่คับคั่งในบริเวณแยกตลาด เนื่องจากสามารถใช้เป็นเส้นทางไปยังพื้นที่อำเภอพลได้ รวมทั้งขาดแนวทางการจัดการจราจรในเวลาที่จัดกิจกรรมเทศกาลประเพณี

๒. **ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อองค์ประกอบทางกายภาพ** มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสถาปัตยกรรม อาคารที่ก่อสร้างใหม่เนื่องจากอาคารเก่ามีสภาพทรุดโทรม ขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง และขาดแนวทางในการซ่อมแซมอาคาร โครงสร้างของชุมชน เช่น เส้นทางคลองสายย่อยถูกปรับเปลี่ยนเป็นทางระบายน้ำ

๓. **ความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ** ได้แก่ กิจกรรมด้านประมง เช่น โพงพาง ขัดแย้งกับนโยบายของภาครัฐ ร้านค้าและกิจกรรมดั้งเดิมของชุมชนเริ่มลดน้อยลง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ถนนกมลวาปี ฝั่งทิศใต้

ถนนปราณศิลป์ ฝั่งทิศตะวันออก

ถนนปราณศิลป์ ฝั่งทิศตะวันตก

การรักษารูปแบบสถาปัตยกรรม ความสูง ลัดส่ว วัสดุ สี และความสัมพันธ์กับที่โล่งว่าง ซึ่งเป็นระบบสวนดั้งเดิม

การคัดเลือกอาคารที่มีคุณค่าเพื่อเสนอแนวทางตัวอย่างในการอนุรักษ์และฟื้นฟูรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

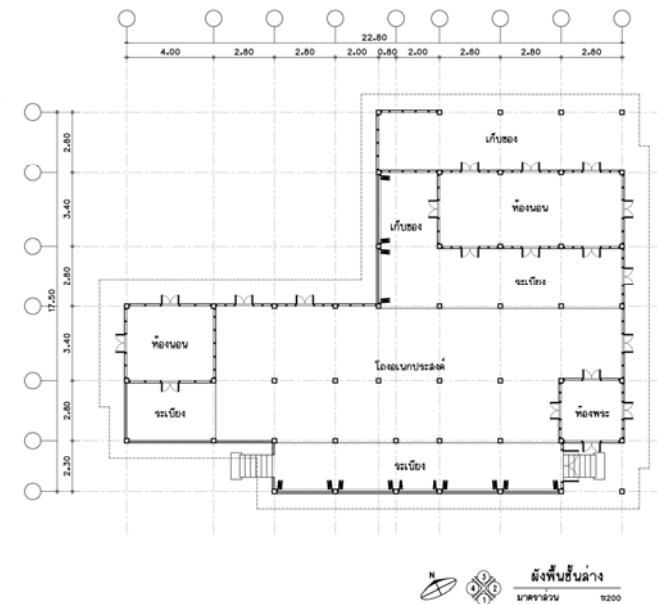
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อมูลทั่วไป

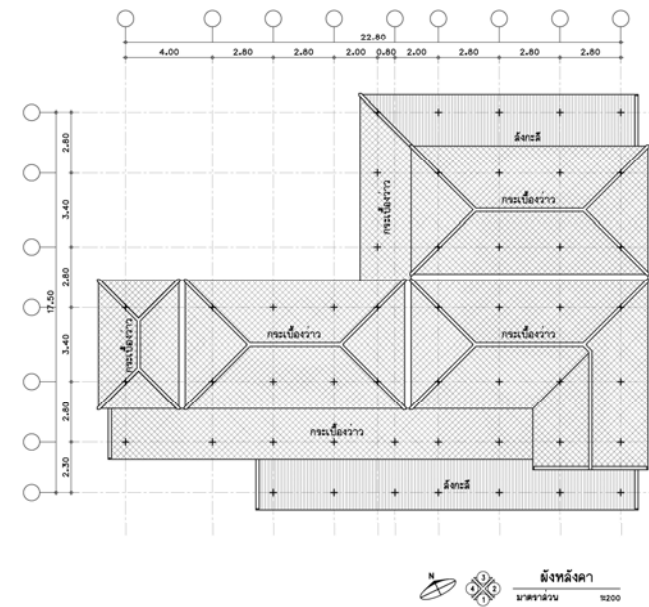
ลักษณะอาคาร	บ้านไม้ชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูง
ที่ตั้ง	เลขที่ 16 หมู่ 6 ถนนปรางค์กู่ ตำบลหนองบัว
เจ้าของ	คุณวิรัช บัวสุวรรณ (สท.วิรัช)
อายุอาคาร	ประมาณ 50 ปี
สภาพปัจจุบัน	มีการดูแลรักษาอาคารเป็นอย่างดี และมีการต่อเติมบางส่วน
ช่างก่อสร้าง	ผู้ใหญ่ เถ (ช่างไม้ ช่างก่ออิฐฉาบปูนประจำหมู่บ้าน)

ข้อมูลการสำรวจ และบันทึกสภาพ ศิวาอาคาร

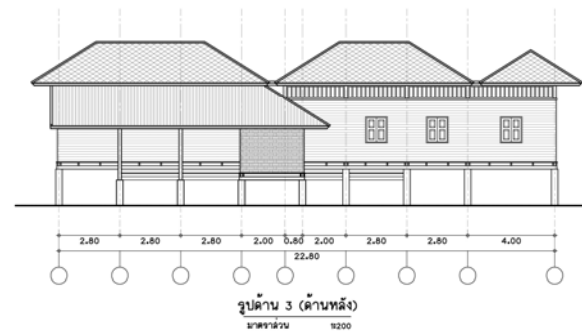
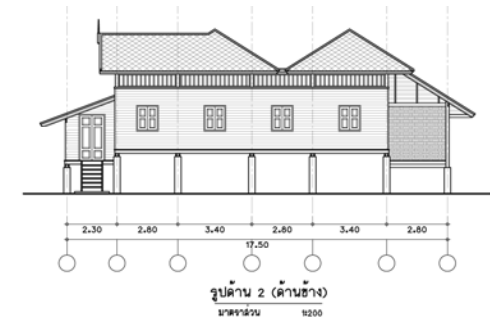
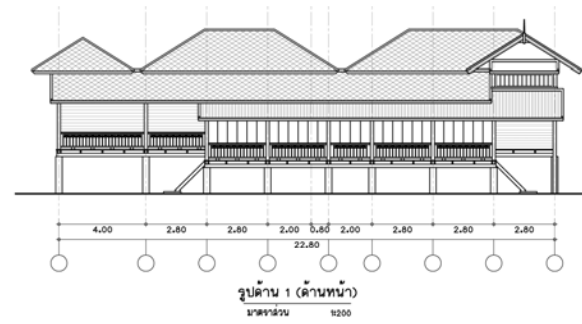
ฐานราก	(ไม่สามารถสำรวจ)
เสา	ไม้เนื้อแข็ง ล่องท่อนคอก
เสาใต้ถุน	ก่ออิฐทึบเสาไม้ ฝังอาบปูนเรียบ
พื้นใต้ถุน	พื้น คสล. เทบนดิน ฝังปูนขัดมันเรียบ
พื้นตัวบ้าน	โครงสร้างไม้ ปูพื้นไม้กระดาน
โครงสร้างคาน	โครงสร้างไม้ ทั้งหมด
วัสดุผนัง	ตัวบ้านหลัก ผนังกระเบื้องซีเมนต์คว่ำ ชายคา และส่วนต่อเติม ผนังฉาบสี
หลังคา	โครงเหล็กรูปพรรณ ไม้ไผ่ซ้อนกันดีด
ประตู-หน้าต่าง	วงกบ + ตัวบานไม้ บานเปิด
บันได	แม่บันได ลูกตั้ง ลูกนอน และลูกกรง โครงสร้างไม้

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า

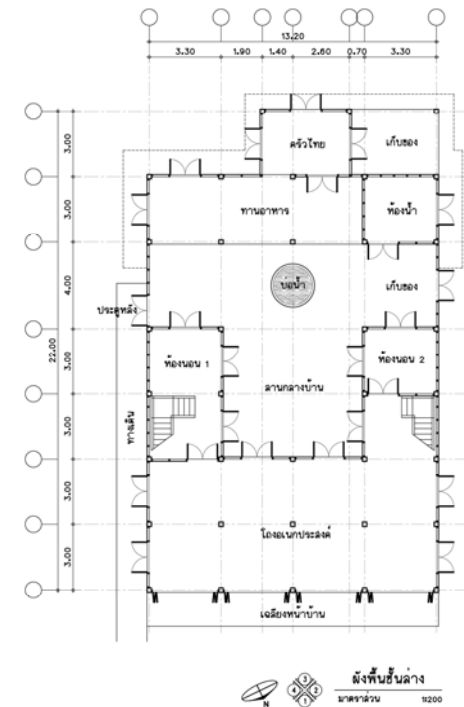
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อมูลทั่วไป

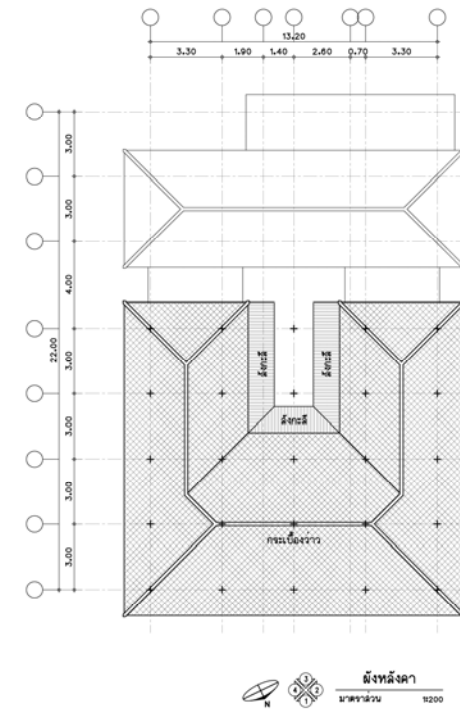
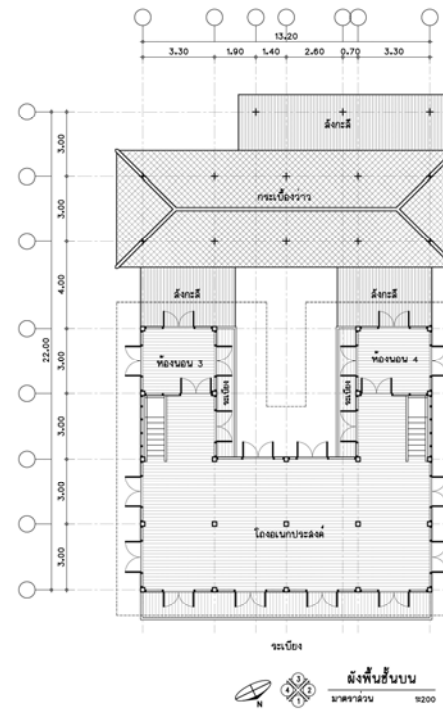
ลักษณะอาคาร	บ้านไม้สองชั้น ทรงตึก 4 คูหา
ที่ตั้ง	เลขที่ 5 หมู่ 6 ถนนปรางค์กู่ ตำบลหนองบัว
เจ้าของ	คุณน้าทาส - คุณน้าภรณ์ รื่นศิริ
อายุอาคาร	ประมาณ 50 ปี
สภาพปัจจุบัน	มีการดูแลรักษาอาคารเป็นอย่างดี และมีการต่อเติมบางส่วน
ช่างก่อสร้าง	ผู้ใหญ่ เด (ช่างไม้ ช่างก่อสร้างใหญ่ประจำหมู่บ้าน)

ข้อมูลการสำรวจ และบันทึกสภาพ ตัวอาคาร

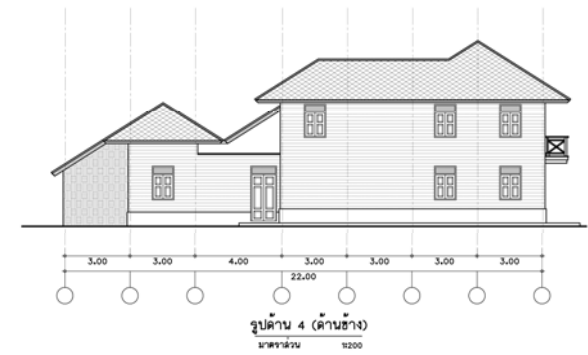
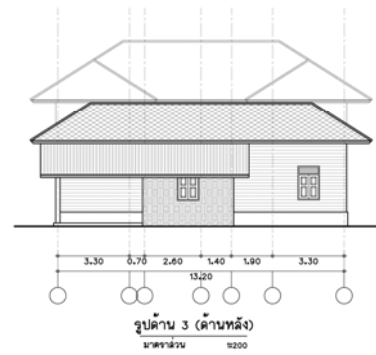
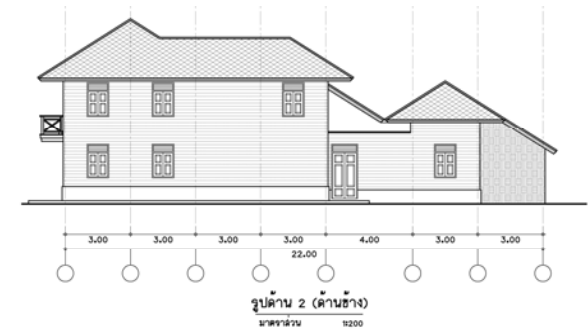
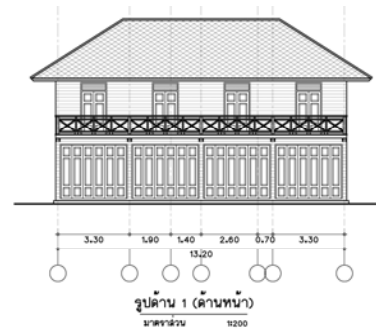
ฐานราก	(ไม่สามารถสำรวจ)
เสา (ล่าง-บน)	ไม้เนื้อแข็ง คอลัมน์ก่อ
พื้นชั้นล่าง	พื้น คสล. เทบนดิน มีปูนขัดมันเรียบ
พื้นชั้นบน	โครงถ้งไม้ ปูพื้นไม้กระดาน
โครงหลังคา	โครงถ้งไม้ ทั้งหมด
วัสดุผนัง	ตัวบ้านหลัก ผนังกระเบื้องซีเมนต์คว่ำ
	ชายคา และส่วนต่อเติม ผนังฉาบ
ผนังบ้าน	ช่วงฐาน ก่ออิฐฉาบปูนเรียบ สูงประมาณ 0.60 ม.
	ส่วนอื่น โครงสร้างไม้ ติสมาไม้ซ้อนกัน
ประตู-หน้าต่าง	วงกบ + ตัวบานไม้ บานเปิด
บันได	แม่บันได ลูกตั้ง ลูกนอน และลูกกวาง โครงสร้างไม้

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๖๐/๑ ซอยพิบูลวัฒนา ๗ ถนนพระรามที่ ๖
สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า
โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า ในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก